

3,3

Līdz tik procentiem Latvijas Bankas padome paaugstinājusi Latvijas iekšzemes kopprodukta (IKP) izaugsmes prognozes šim gadam. Savukārt nākamgad Latvijas IKP varētu augt par 3,4%.

LATVIJAS BANKA

TIESISKUMS

Tiesiskās palāvības deficīts grauj valsts varu

Sabiedrības neticību tiesiskajai palāvībai un arī tiesiskajai drošībai ir iesējusi pati valsts vara; nav rīcības plāna, kā šo situāciju mainīt

To intervijā DB stāsta Tiesību zinātņu pētniecības institūta valdes priekšsēdētājs Ringolds Balodis. Viņš atgādina, ka šie aspekti iztirzāti Tiesību zinātņu pētniecības institūta sadarbībā ar Latvijas Universitātes Juridisko fakultāti un DB rīkotajā zinātniskajā konferencē Valsts konsekvence tiesiskās palāvības un tiesiskās drošības principu ievērošanā un ir izdota arī grāmata, kurā apkopoti dažādu jomu ekspertu secinājumi, kas ir jo īpaši aktuāli gaisā virmojošo reformu kontekstā.

Vai pašlaik Latvijā ir tiesiskā palāvība un tiesiskā drošība?

Tas nav atbildams vienkārši ar vienu vārdu – apstiprināši vai noliedzīgi, ir jāvērtē kopējais fons. Ir jomas, kurās tiesiskā palāvība darbojas, ir tādas, kur tā «būvē». Protams, ļoti svarīgs sabiedrības viedoklis, un tas nebūt nav valsts varai glaimojošs. Proti, ik brīdī tiek apšaubīta valsts vara kādā jautājumā, daļa iedzīvotāju netic valsts varai, tiesiskais nihilisms ir pietiekami bīstami augstā līmenī, sabiedrības aktīvā kā daļa sociālajos tīkos saka, ka mīl šo zemi, bet ienīst šo valsti. Turklāt, ja savulaik šajā teritorijā notiekošo diriģēja no Maskavas un līdz ar to var saprast valsts – PSRS – ienīšanu, tad pašlaik par padarīto vai nepadarīto atbildība ir jāuzņemas pie varas bijušajiem un esošajiem politiķiem. Atbildību vairs nevar uzvelt Maskavai, Briselei, Vašingtonai, Berlīnei vai Pekinai. Lai arī cilvēku aizvainojumam par valsts rīcību (atstājot neaizsargātā pozīcijā) denacionalizācijas ērā 90. gadu vidū ir pamats, tomēr tajā laikā valsts ienīšana nebija tā pieņemusies spēkā, kā tas notika 2009. gadā, kad ekonomiskā recesija valsts eliti nostādīja apmulsuma stāvoklī. Valsts atradās uz bankrota robežas, un neviena risinājuma, kā tikai ārvalstu kredīts, kas bija saistīts ar «nežēlīgu griešanu», nebija. Tādējādi krīze ne tikai iedragāja tiesisko palāvību, bet pat sabradāja.

Tiesiskā palāvība un tiesiskā drošība «pagaisa», jo tā brīža valdība valsts pārvaldes iestāžu un veicamo funkciju revīzijas (lai atteiktos no tām, kuras nav vajadzīgas, bet saglabātu ar atbilstošu finansējumu tās, kuras ir vitāli svarīgas) vietā veica kosmētiskus pasākumus, vienlaikus dramatiski samazinot finansējumu daudzu valstij un sabiedrībai svarīgu funkciju un pakalpojumu veikšanai. Rezultātā iestāžu vadītājiem bija jāmeklē tādi risinājumi kā «brīvprātīgi» bezalgas atvaļinājumi utt. Valsts vara pati pārkāpa tiesiskās palāvības principu, satricinot arī tiesisko drošību.

Rezultātā vislielāko sitienu saņēma sociālais bloks – tā joma, kura par sevi spēj pastāvēt vismazāk – samazināti ienākumi (algas, pensijas), bez jebkāda samēra ar izdzīvošanas minimumu. Minēto procesu rezultātā daudzi cilvēki ne tikai vilās valsts varā, bet pat sāka to neciest, līdzīgi kā kādu apspiedēju – okupantu. Valdībā esošie politiķi un viņu rupori var nemītīgi saukt, ka ir «salds», ekonomika aug un būs vēl labāk, bet cilvēki tam netic, jo, viņuprāt, tomēr ir «rūgts». Daļa cilvēku to uzskata par tūru propagandu, kurai nav nekāda seguma. Nenoliedzami, politiķi, lai izpatiktu vēlētajiem, nereti stāsta un sola to, ko vēlētajiem vēlas dzirdēt. Piemēri bija redzami arī pašvaldību priekšvēlēšanu laikā. Interesu grupas, ignorējot realitāti, cenšas no politiķiem «izsist» lielāku pretimnākšanu, kas izraisa neapmierināto atbildes reakciju, jau izmantojot citus politiskos spēkus. Par būtisku tiesiskās palāvības apdraudējumu jāuzskata nesodāmība, kā rezultātā zūd bailes par to, ka, darot kaut ko nelikumīgu, vainīgie saņems pelnītu sodu, savukārt sabiedrībā kust ticība sistēmai, kas situāciju padara vēl sliktāku. Tas mudina ierēdņus kļūt vēl «slidenākiem» un neuzņemties nekādu atbildību. Valsts amatpersonu izvairīšanās no atbildības un korupcijas risku draudi savukārt valsts pārvaldi padara kokainu un nedraudzīgu. Rezultāts ir redzams.

Vai tad politiķiem vēl ir, aiz kā paslēpties?

Ir gan. Brīžam pazib «atmaskojuši» tekstiņi par vainīgajiem čekistiem, komunistiem, kuru ēra gan ir norietējusi tāla pagātne. It īpaši pēdējo gadu laikā neveiksmēs, neizdarībās vai nolaidībā tiek meklēti vainīgie ārpus Latvijas robežām, lielākoties norādot, ka pie vainas ir vienas kaimiņvalsts vadītājs. Tas notiek 26 gadus pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas! Skumji, jo citu argumentu un «vainīgo» nav, un spoguļi jau arī neviens vainot nevēlas. Tas ir teju vai kā padomju laikos, kad teju vai pie visām nelaimēm PSRS vainīgi bija četri gadalaiki un starptautiskais imperiālisms. PSRS laikā tukši plaukti veikalā nebija plānošanas kļūda, piegāžu noraušana vai problēmas ražošanā, bet gan vadības neprasmes vai nespējas izraisīts stāvoklis – tautas valodā dēvēts par bardaku. Tobrīd pastāvošā

FOTO - RITVARS SKUIVA, DIENAS BIZNESS

sistēma savas kļūdas neatzina, vienlaicīgi no visiem stūriem skanēja «piecgades plāns ir izpildīts trijos gados», ko cītīgi apstiprināja statistikas pārskati. Tomēr vairums tam neticēja. Šķiet, ka aizaugušā grāvi viegli krist un par vainīgajiem savās nelaimēs, bēdās un problēmās nodēvēt tos, kas ir tālu, nav aizsniēdami ir populāri gan šodienas Latvijā, gan arī ārzemēs.

Vai ir kādi svaigi tiesisko palāvību apdraudoši piemēri?

Protams, piemēram, nesen ļoti lielā steigā pieņemtie grozījumi nacionālās drošības likumā, kas būtībā valstij pēkšņi, nevis pirms 25–26 gadiem, iedod tiesības pateikt, kuru akcionāru (kapitāldaļu) turētāju tā pieņems un kuru ne. It īpaši, ja pats izvērtēšanas process nebūs pat pārsūdzams, vismaz Latvijas tiesā ne, bet var jau būt, ka kāds Latvijas «neakceptētais» kāda politiķu definēta stratēģiska uzņēmuma kapitāldaļu īpašnieks mēģinās taisnību meklēt Eiropas Cilvēktiesību tiesā. Sākotnēji šos grozījumus gribēja pieņemt vispār bez jebkāda pārejas laika. Kāda tiesiskā palāvība un tiesiskā drošība šajā piemērā? Nekādas! Vēl viens traģikomisks piemērs ir politiski nozīmīgu personu noskaidrošana, kuru nolēma attiecināt uz visiem Latvijas iedzīvotājiem, pieprasot iesniegt anketu, citādi liedzot izmantot bankas vai pasta norēķinu sistēmas kontu.

Par šo farsu labi liecina paša piemērs, stāvot rindā pastā, lai saņemtu sūtījumu. Proti, ļoti cienījama ve-

Tiesiskās drošības princips garantē paredzamu vidi un noteic, ka cilvēkiem jābūt spējīgiem droši plānot savu dzīvi, apzinoties savas rīcības juridiskās sekas. Tas paredz, ka nevienai valsts rīcībai nedrīkst būt atpakaļvērstas spēks un likumdevējam jānodrošina iedzīvotājiem pieņemams laiks, lai sagatavotos attiecīgā juridiskā instrumenta piemērošanai.

cuma, ap 80 gadiem, dāmai, kur šķiet tik tikko spēj savilkt kopā galus, pastniece skubina aizpildīt anketu-testu, jo citādi pensiju saņemt vairs nevarēs. Tā ir cilvēku pazemošana ar procedūru, bez jebkāda racionāla rezultāta. Vēl jau tiek solīta nodokļu sistēmas reforma, kurā svarīgs jautājums būs pārejas laiks, jo būs un ir tādi uzņēmumi, kuri Latvijā investēja, vadoties pēc tā, kāda ir nodokļu sistēma. Vai viņiem patiks piedāvātie jauninājumi, rādīs laiks. Jautājums būs tieši tas pats – par tiesisko palāvību. Uzņēmējam un ikvienam cilvēkam vienmēr jāreķinās ar viņam negatīvām likumdošanas izmaiņām, kuras veic likumdevējs kopējā labuma interesēs. Tomēr izmaiņām ir jābūt samērojamām.

Kā vajadzētu rīkoties, lai situāciju uzlabotu?

Tiesiskā palāvība konfrontē ar tiesisko drošību, konfrontācijas saknes meklējamas normatīvu baltajos caurumos, nekonekvētā piemērošanā, politiķu solījumos, kuru izpilde nav īstenojama. Iztrūkst valdošo politiķu elementāra saprašana par tiesisko palāvību un drošību, vienlaikus nespēlētis ar šiem jautājumiem, ieviest sistēmu, kura neļauj politiķiem mētāties no viena grāvja uz otru. Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemeles rosināja izveidot likumdošanas padomi. Savukārt pēc minētās konferences un arī parlamentārās izmeklēšanas komisijas Zolitūdes traģēdijas lietā Saeimā ir izveidots Analītiskais dienests.

Māris Ķirsons